

GMINA OPOLE LUBELSKIE

**CZTEROLETNI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY OPOLE LUBELSKIE
na lata 2013-2016**

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)
 - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 5.2.1. Zarys historii obszaru gminy
 - 5.2.2. Zabytki nieruchome
 - 5.2.3. Zabytki ruchome
 - 5.2.4. Zabytki archeologiczne
 - 5.2.5. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
 - 7.1. Priorytety programu opieki
 - 7.2. Kierunki działań programu opieki
 - 7.3. Zadania programu opieki
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami
11. Realizacja i finansowanie przez gminy zadań z zakresu ochrony zabytków

1. WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest problematyka opieki nad zabytkami znajdującymi się na obszarze administracyjnym Gminy Opole Lubelskie, jednego z zasadniczych elementów dziedzictwa kulturowego, bowiem zgodnie z definicją „*dziedzictwo kulturowe to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju, oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej*”. Wskazanie na pierwszym miejscu zabytków, akcentuje ich rolę we wszelkich działaniach podejmowanych na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Należy tu podkreślić, że ochrona zabytków należy do obowiązków Państwa, realizującego je między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla, dlatego też władzom gmin przypisana została istotna rola w ochronie dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach.

Celem niniejszego opracowania jest stworzenie kompleksowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Opole Lubelskie, realizowanej w czteroletnich cyklach. Dlatego też niniejszy program jest swego rodzaju rozwinięciem założeń przyjętych w dokumencie Strategia Rozwoju Gminy Opole Lubelskie powstałym w 2008 r. i dotyczącym lat 2008-2015 oraz zamierzeń właścicieli obiektów zabytkowych, których działalność, na przykład edukacyjna czy informacyjna, powiązana jest z ochroną dziedzictwa kulturowego. W swych założeniach Gminny Program Opieki nad Zabytkami wskazuje kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego. Głównym celem programu jest zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków i określenie zadań, jakie winny być realizowane w okresie lat 2013-2016, przy uwzględnieniu planów i możliwości organizacyjno-finansowych właścicieli zabytków. Program określa stan pożądany, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami na terenie Gminy Opole Lubelskie: wskazuje potrzebne do wykonania zadania i podpowiada sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń ochronnych, organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

Zgodnie z przyjętymi założeniami w ustawach i programach wyższego szczebla, celem programu jest także dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Opole Lubelskie, zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy aktywnym współdziałaniu mieszkańców, w różnych formach ich życiowej aktywności, zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz samorządowych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz stymulowanie, tworzenie i wspieranie inicjatyw mających na celu taką opiekę.

Program opieki nad zabytkami już z samej swej nazwy i definicji określonej w ustawie jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji. Jak wcześniej wspomniano program przygotowany na lata 2013-2016 jest blisko powiązany ze Strategią Rozwoju, której cele są realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami. Powyższa kwestia dotyczy także innych właścicieli zabytków, którzy zdecydowali się na współpracę z władzami gminy oraz samodzielnie podjęli się trudu opieki na zabytkami. Niezwykle istotny jest fakt, że dzięki realizacji powyższych założeń poprawie uległ stan kilku cennych zabytków wpisanych do rejestru, bądź w okresie tym rozpoczęto prace konserwatorskie przy obiektach, których stan systematycznie pogarszał się.

Należy także podkreślić, że wskazane w Programie zadania do realizacji i proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom ochrony zabytków w Polsce.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną w kwestii ochrony zabytków w Polsce jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dn. 23 lipca 2003 r. (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r. z późn. zmianami), która wprowadziła i sprecyzowała pojęcia - ochrony i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z w/w ustawą - ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii

i kultury.

W ustawie zostały zdefiniowane obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków burmistrza (wójta lub prezydenta miasta) należą w szczególności:

- * prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (w której powinny być ujęte: zabytki nieruchomości wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22);
- * sporządzanie (na okres 4 lat) programu Opieki nad zabytkami (art. 87); uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 18 i 19), który to program służy celom określonym w Ustawie (wymienionym w kolejnym rozdziale niniejszego opracowania). Następnie program przyjmuje Rada Miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, po czym program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz (prezydent, wójt), sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie miejskiej.

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym do zakresu działania samorządu

gminnego należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze lokalnym w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów (art. 2 i 6). W szczególności zadania własne obejmują sprawy min.: ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska, kultury, zieleni komunalnej i zadrzewień, cmentarzy komunalnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW i OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W trakcie sporządzaniu niniejszego Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla gminy Opole Lubelskie wykorzystano m.in.:

akty prawne:

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 z dnia 17 września 2003 r., poz. 1568, z póź. zm.);
- Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75/2010, poz. 474);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z póź. zm.),
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z póź. zm.).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z póź. zm.),
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. Nr 5 z 1997 r. poz. 24 z póź. zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z póź. zm.),
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123),
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95 z póź. zm.);
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z póź. zm.),
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z póź. zm.).
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z póź. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)

akty prawa miejscowego i dokumenty strategiczne Gminy Opole Lubelskie:

- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Opole Lubelskie – uchwała nr XX/197/05 z dnia 29 czerwca 2005 r.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Opole Lubelskie – uchwała nr X/92/04 z dnia 27 stycznia 2004 r.
- Strategia Rozwoju Miasta Opole Lubelskie na lata 2008-2015 - (aktualizacja – czerwiec 2012) - uchwała nr XVII/112/2012 z dnia 27 kwietnia 2012 r.
- Lokalny program rewitalizacji Miasta Opole Lubelskie na lata 2009-13 (aktualizacja), przyjęty Uchwałą Nr XL/270/10 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 27 września 2010 r.

dokumenty programowe wojewódzkie:

- Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie Lubelskim na lata 2007- 2010 (opracowany przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Lublinie w 2006r.; program na lata następne jest w trakcie aktualizacji);
 - Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, przyjęty uchwałą nr XLV/597/02 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 lipca 2002 r., opracowany przez Zarząd Województwa Lubelskiego (opublikowany w 3. tomach stanowiących załączniki do uchwały w 2002 r.); oraz późniejsze zmiany z 2009, 2011, 2012 – w niewielkim stopniu dotyczyły ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 (obowiązująca od 1.01.2006 r.) przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXXI/545/09 z dnia 27 kwietnia 2009 r. (opublikowana w 2. tomach: Uwarunkowania i Diagnoza Stanu Wyjściowego i Cele i Priorytety Strategii oraz System Wdrażania – lipiec 2005 r.);
 - Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast dla Województwa Lubelskiego wraz z Prognozą Oddziaływania na Środowisko Programu Rozwoju i Rewitalizacji Miast dla Województwa Lubelskiego, opracowane przez Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie w 2006 r.;
 - Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 – zaakceptowany przez Zarząd Województwa Lubelskiego dnia 18 września 2006 r.;
 - Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 przyjęty przez Radę Ministrów dnia 25 lipca 2006 r.;
- krajowe dokumenty programowe z zakresu dóbr kultury:
- Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zatwierdzone przez Ministra Kultury Waldemara Dąbrowskiego, opracowane przez specjalny zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby;
 - Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

We wspomnianej Ustawie precyzyjnie wyartykułowano zasadę, iż opracowanie programu opieki nad zabytkami ma na celu:

1. Kooptację zagadnień ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Rozpatrywanie kwestii uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

4.1. Założenia programowe ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce w świetle strategicznych

dokumentów krajowych.

1. Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

Na dzień dzisiejszy (sierpień 2012 r.) KPOZiOnZ nadal znajduje się w fazie opracowania. Powołany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zespół Rady Ochrony Zabytków, opracował ramowe tezy, które zostały zatwierdzone przez wspomnianego Ministra. Znaczna część zawartych tam celów i kierunków działań winna być uwzględniona w lokalnych programach opieki nad zabytkami, co dotyczy m.in.: integracji ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, krajobrazu oraz stosownych zasad zagospodarowania przestrzennego, promocji dziedzictwa kulturowego i wzmocnienia jego roli, zwłaszcza w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.

2. Założenia Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2013. Uzupełnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013)

Zgodnie z podstawowymi założeniami NSK zasadniczym celem strategii winno być działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, dlatego też przyjęto następujące priorytety:

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe (zmierzające do materialnej poprawy stanu zabytków), ich adaptacja i rewitalizacja oraz zwiększenie dostępności dla nich mieszkańców, turystów i inwestorów.
- Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Podstawą do jego sformułowania jest uznanie sfery dziedzictwa za niezbędny warunek rozwoju i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

4.2. Ustalenia dla Gminy Opole Lubelskie zawarte w dokumentach strategicznych, planistycznych (wojewódzkich i lokalnych) dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.

I. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego.

Zgodnie ze strategią rozwoju województwa lubelskiego w Planie Zagospodarowania Przestrzennego województwa kierunki polityki przestrzennej zostały połączone z działaniami na rzecz rozwoju kultury i ochrony walorów przyrodniczo - krajobrazowych regionu. Pośród zasobów kulturowych województwa lubelskiego, z terenu Opola Lubelskiego wskazano w planie dwa cenne elementy: układ urbanistyczny (posiadający wartość ponadregionalną) oraz zespół rezydencjonalny (posiadający wartość regionalną), które należy chronić jako wyjątkowo cenne. Zmiany wprowadzone w grudniu 2009 r. w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do Gminy Opole Lub. są niewielkie i dotyczą wprowadzenia ścieżek rowerowych pomiędzy Opolem Lub. a Solcem.

II. Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020

Wśród priorytetów rozwoju województwa wskazuje ochronę i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego. Dodatkowo w częściach poświęconych turystyce oraz ochronie dziedzictwa kulturowego strategia podkreśla potrzebę:

1. ochrony krajobrazu kulturowego głównych ośrodków turystycznych,
2. umacniania publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania,
3. wykorzystywania dziedzictwa kulturowego regionu jako elementu wzbogacania rynku pracy (promocja zewnętrzna)

4. stworzenia sprawnego systemu finansowania rewaloryzacji zabytków.

III. Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast Województwa Lubelskiego z 2006 r.

W aspekcie dziedzictwa kulturowego w programie podkreślono zabytkowe walory Opoła Lubelskiego, jako ponadlokalnego ośrodka, położonego na historycznych szlakach handlowych, z dobrze zachowanymi dwoma rynkami, dwoma rezydencjami oraz zespołem popijarskim. Ponadto jako cenny walor odnotowano historyczną sylwetę miasta oraz atrakcyjne położenie na skraju Wrzelowieckiego Parku Krajobrazowego i dogodne warunki do rozwoju bazy turystycznej.

Mając na uwadze wysoką wartość zabytkową wymienionych elementów, władze Miasta ubiegając się o dofinansowanie, zgłosiły do wspomnianego programu szereg zadań inwestycyjnych dotyczących: rewaloryzacja przestrzeni zabytkowego układu centrum miasta m.in. w zakresie elewacji, infrastruktury, nawierzchni, małej infrastruktury i zieleni w obrębie Starego Rynku, ul. Pijarskiej, Lubelskiej, Kościuszki, Ogrodowej i Piłsudskiego.

IV. Strategia Rozwoju Miasta Opole Lubelskie na lata 2008-2015 - w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego.

Strategia Rozwoju Miasta Opole Lubelskie na lata 2008-2015 za główny cel strategiczny stawia sobie wzmocnienie potencjału rozwojowego miasta. Jednym z celów pośrednich w tym obszarze jest właśnie ochrona dziedzictwa kulturowego (Cel 4.5 – cele operacyjne). Działania, zmierzające do ochrony dziedzictwa kulturowego, przewidziane we wspomnianej Strategii koncentrują się turystyce opartej na walorach krajobrazowych i zabytkach, stąd podstawowym zaleceniem jest:

- Opracowanie długofalowego programu wykorzystania walorów turystycznych
 - inwentaryzacja wszystkich walorów turystycznych gminy (obiekty zabytkowe, przyrodnicze, baza turystyczna, zasoby wodne i leśne)
 - zlecenie wyspecjalizowanej jednostce wykonanie długofalowego programu wykorzystania walorów turystycznych gminy
- - organizacja przedsięwzięć zwiększających atrakcyjność gminy jako historycznego miejsca odbywania targów i jarmarku, ale również konferencji, kongresów i spotkań biznesowych
- - promocja i rozwój lokalnej aktywności kulturalnej i artystycznej z wykorzystaniem tradycji lokalnej dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego
- - rewitalizacja zabytkowej tkanki zabytkowej i historycznej

V. Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Opole Lubelskie na lata 2009-2013

W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji postulowano:

1. Kompleksową rewitalizację zespołu kościelnego (w LPR błędnie określonego jako kościelno-pałacowy) przeprowadzaną w dwóch etapach:

I – renowacja wnętrza kościoła; obejmująca polichromie oraz ruchome wyposażenie nawy głównej i kaplic (ołtarze, ambona, ławki itp.), a także montaż urządzeń antywłamaniowych i ppoż.

II – renowacja tynków; kościoła, dzwonnicy i muru ogradzającego teren d. cmentarza kościelnego, elementów metalowych ogrodzenia oraz zagospodarowanie terenu wokół obiektów zabytkowych.

Zakładany koszt - ok. 4,5 mln zł, z czego środki własne miasta - 15% i środki z funduszy strukturalnych RPO woj. lubelskiego - 85%

2. Przebudowa i modernizacja kina (d. spichlerz dworski, położony przy ul. Lubelskiej, wpisany do rejestru zabytków);

Po gruntownej rewaloryzacji obiektu, obiekt ma stać się centrum kulturalnym Opola Lub. m.in. przez adaptację na salę widowiskową, konferencyjną oraz szkoleniową.

Koszt wynoszący ok. 1,1 mln zł. miało ponieść miasto, środki własne - 15% i środki z funduszy strukturalnych RPO woj. lubelskiego. Przewidywany termin ukończenia - 2013 r.

3. Rewaloryzację parku miejskiego (park pałacowy w Niezdowie) przeprowadzaną w dwóch etapach:

I – wycinki drzew oraz korekta zieleni, budowa miejsc postojowych, przebudowa dróg i urządzeń parkowych, przebudowa i regulacja stawów, sporządzenie projektu rekreacyjnych wraz z wyposażeniem oraz obiektów małej architektury

II – m.in. rozbiórkę amfiteatru miejskiego oraz budowa nowego.

Koszt wynoszący ok. 2,5 mln zł. miało ponieść miasto, środki własne - 15% i środki z funduszy strukturalnych RPO woj. lubelskiego 85%, Przewidywany termin zakończenia prac etapu I - koniec 2012 r.

VI. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Woj. Lubelskim.

Powyższy dokument, opracowany na lata 2007-2010 jest nieaktualny, należy jednak podkreślić, że ma charakter uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania wojewódzkiego i obecnie jest w trakcie aktualizacji. Zawarte w nim dane dotyczą zaakcentowania najcenniejszych walorów zabytkowych Opola Lubelskiego - układu urbanistycznego, zespołu pałacowo-parkowego, które w tym opracowaniu zostały wskazane do szczególnej ochrony.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Zarys historii obszaru Miasta i Gminy

Pierwsze źródłowe wzmianki dotyczące Opola znajdujemy w dokumencie Bolesław Wstydlivy z 1252 r., jednak czas powstania miejscowości sięga znacznie głębiej w średniowiecze, czego dowodzi źródłostów nazwy Opole, oznaczający związek terytorialny, obejmujący kilka lub kilkanaście wsi, charakterystyczny dla osadnictwa Słowian Zachodnich w X i XI w. Początkowo wieś należała do wolnych osadników, dopiero z czasem stała się własnością szlachecką Słupeckich (Sięgniew ze Słupcy 1359 r.), którzy posiadali Opole przez ponad 300 lat.

Przed 1325 r. erygowano parafię opolską, gdyż w tymże roku pierwszy raz odnotowano tutejszego proboszcza - Wojstawa. Z 1368 r. pochodzi wzmianka o przeniesieniu Opola na prawo średzkie dokonane przez Kazimierza Wielkiego. Pomiędzy rokiem 1368 a 1418 miała miejsce lokacja miasta na prawie magdeburskim przeprowadzona dzięki staraniom Słupeckich. Zgodnie z zasadami prawa magdeburskiego Opole zostało rozmierzone tj. wytyczono rynek w oparciu o zastane elementy czyli trakt prowadzący z Solca do Chodla oraz plac targowy znajdujący się przed kościołem.

Około poł. XVI w. ówczesny właściciel S. Słupecki przekształcił miasto w ośrodek rzemieślniczo – handlowy, ściągnął do Opole rzemieślników różnych specjalności, stwarzając im dogodne warunki funkcjonowania. W północno wschodniej części miasta, zwanej następnie „Nowym Miastem”, wydzielił przybyszom działki, na których mogli budować domy.

Prawdopodobnie w 1 poł. XVI w. Słupeccy wybudowali murowaną siedzibę obronną, zastąpioną zgodnie z duchem czasu nową reprezentacyjną siedzibą. W latach 1658 – 1675 wzniesiono nowy, murowany kościół fundacji Jerzego Słupeckiego, który był ostatni przedstawicielem tego posiadającym dobra opolskie. Po śmierci Jerzego Słupeckiego jego wnuczka Teresa dobra wniosła w posagu Stanisławowi Tarle. Jan Tarło, wojewoda lubelski sprowadził do miasta w 1743 r. pijarów, którym przekazał patronat na kościele parafialnym, z ich inicjatywy założono w Opolu pierwszą w Polsce szkołę rzemieślniczą. Po śmierci Tarły, dobra opolskie wdowa po nim Zofia, wniosła jako wiano w swe drugie małżeństwo Antoniemu Lubomirskiemu. Lubomirscy bardzo

korzystnie zapisali się w dziejach miasta, w l. 1766 -73 wybudowano nowe, założenie pałacowo – parkowe, dzieło Dominika Merliniego oraz rezydencję w Niezdów, ukończoną w 1787 r., którą również prawdopodobnie zaprojektował Merlini.

W 1806 r. dobra odziedziczyła córka Aleksandra Lubomirskiego - Rozalia Rzewuska, która sprzedała je w 1847 r. Kazimierzowi Wydrychiewiczowi. Pałac wraz z parkiem i budynkami folwarcznymi, w bliżej niewyjaśnionych okolicznościach ofiarowała w 1848 r. Paskiewiczowi Erywańskiemu. Ten zaś z polecenia cara przekazał zespół na koszary, funkcjonujące do I wojny światowej.

Lata po upadku powstania styczniowego były bardzo trudne dla miasta, gdyż w 1865 r. skasowano zakon pijarów opolskich, a cztery lata później Opole utraciło prawa miejskie.

Znaczącym wydarzeniem dla rozwoju miasta było powstanie w 1883 r. Stowarzyszenia „Fabryka cukru w Opolu Lubelskim”, którego udziałowcami byli okoliczni właściciele ziemscy i bankierzy. W l. 1884-1913 wzniesiono budynki fabryczne, wg projektu Eugeniusza Klayca.

Na pocz. l. 20 XX w. władz Opola to rozpoczęły starania o odzyskanie praw miejskich, dysponując dobrą bazą gospodarczą i społeczną - kościół, synagoga, szpital dla ubogich, szkoła, sąd i urząd gminny, stacja pocztowa i telegraficzna, tartak, cegielnia, dwie garbarnie, cztery fabryki sukna, dwa młyny wodne oraz wspomniana cukrownia. W 1911 r. Opole uzyskało połączenie kolejką wąskotorową z Nałęczowem. W 1954 r. Opole ponownie stały się miastem powiatowym, jakkolwiek na „chwile” (1974-1998) ponownie straciły ten status.

5.2.2. Zabytki nieruchome

Urbanistyka i ruralistyka:

Na terenie Gminy Opole Lubelskie zachowały się dwa historyczne układy urbanistyczne. Z nich najstarszy i ciekawszy, znajdujący się w Opolu Lubelskim, powstał w pierwszej fazie na bazie przedlokacyjnej osady targowej funkcjonującej w miejscu obecnego Starego Rynku, powstałej u zbiegu szlaków dróg handlowych. Przebieg tych traków zadecydował o nietypowym trapezoidalnym kształcie rynku miasta lokowanego tu na przełomie XIV/XV w., posiadającego znaczne odstępstwa od zasady regularnych rozmiarów.

W poł. XVI w. Słupeccy przeprowadzili lokację „Nowego Miasta” na wschód od starego centrum z rynkiem usytuowanym przy trakcie lubelskim. Zgodnie z zasadami prawa magdeburskiego, z naroży rynku wyprowadzono pod kątem prostym uliczki, obecnie zachowały się z nich ulice: Ogrodowa i Partyzantów. Zlokalizowanie szkół pijarskich przy południowej pierzei rynku, spowodowało trwałe zatarcie większości cech rozplanowania lokacyjnego.

Układ urbanistyczny miasta znacząco rozszerzył w XIX w., gdy powstała sieć ulic na podmokłych terenach, uznawanych dotąd za nie nadające się pod zabudowę. Należą do nich: ul. Rzemieślnicza, Tkacka, dzielnice – Zajezierze oraz ul. Puławska, Popijarska i Długa.

Na terenie gminy mamy jeszcze jeden układ urbanistyczny - we Wrzelowcu, gdzie doszło do lokacji miasta na surowym korzeniu w 1543 r. Z historycznego układu urbanistycznego zachował się tu czworoboczny rynek przecięty drogą Opole – Józefów z czytelnymi pierzejami: południową, wschodnią i zachodnią, północna jest zniekształcona barokowym kościołem.

Układy ruralistyczne występujące na terenie gminy są mało urozmaicone. Podstawowym układem był jednodrożnicowy, z jednostronną lub obustronną, rozluźnioną zabudową, wpisaną niekiedy w łagodny stok doliny rzek Chodelki oraz Leonki lub naturalnie ukształtowanego wzgórza.

Architektura sakralna:

Pośród architektury sakralnej poczesne miejsce zajmuje wczesnobarokowy kościół w Opolu Lub. wybudowany w l. 1650 – 75 z fundacji rodziny Słupeckich, od 1743 r. pod patronatem pijarów. W l. 1743 – 5 dobudowano wokół nawy wieńiec kaplic, tworzących obejście. Następnie w l. 1751 - 3 A. Dembicki i J. Meyer pokryli sklepienie kościoła polichromiami. Od 1865 r., opolski kościół, w którym są pochowani są dobrodziejstwo świętyni tj. Słupeccy, Tarłowie, Lubomirscy i Rzewuscy, jest administrowany przez kler diecezjalny. Do zespołu należą: XVII-wieczny mur z bramką, otaczający d. cmentarza, dzwonnica (ob. lamus) oraz dzwonnica – brama z 1751 r. Od wsch. do kościoła przylega d. klasztor, budowany od 1740 r. wg. projektu F. Magiera. W 1748 r. ukończono skrzydło zach., natomiast całość w l. 1752-1759. W murach klasztornych ulokowano kolegium pijarskie istniejące do kasaty zakonu.

Drugim interesującym zabytkiem sakralnym jest murowany kościół pw. św. Trójcy we Wrzelowcu, budowany w l. 1777-84 z fundacji Zofii Lubomirskiej. Ponadto w skład zespołu wchodzi: murowana parawanowa dzwonnica, murowane ogrodzenie z czterema kapliczkami konfesyjnymi w narożach, kostnicą i bramką wejściową od południa, murowana „stara” plebania oraz murowana organistówka z 1905 r.

Architektura rezydencjonalna:

Na terenie Gminy Opole Lubelskie odnotowujemy trzy wyróżniające się wartością artystyczną zespoły rezydencjonalne, późnobarokowe - w Niezdowie (ob. w granicach miasta) i w Opolu oraz eklektyczny w Kluczkowicach. Zespół niezdowski powstał przed 1787 r. dla Aleksandra Lubomirskiego, zapewne wg projektu Dominika Merliniego. W 1847 r. na zlecenie nowego właściciela K. Wydrychiewicza przebudowano wnętrze pałacowe oraz pobudowano oficyny. W 1889 r. w pałacu wybuchł pożar, który zniszczył słynny strop (zwierciadlany ?) w sali balowej. W końcu XIX w. zespół został rozbudowany o murowane budynki folwarczne.

Pałac w Opolu wybudowano w l. 40 XVIII w., dla J. Tarły wg. projektu F. Magiera, zapewne z częściowym zachowaniem murów dworu Słupeckich z 1613 r. Ponowna przebudowa miała miejsce w l. 1766 – 73 z inicjatywy A. Lubomirskiego, wg projektu D. Merliniego. Na zach. od pałacu znajdowała się część folwarczna, z której zachował się jedynie murowany, oszkarpowany spichlerz (ul. Lubelska 30). Po roku 1848 przebudowano wnętrza pałacowe w związku z umieszczeniem w nich koszar wojskowych. Wkrótce potem w zach. części parku wybudowano dwa domy mieszkalne: drewniany (ul. Szpitalna 5b) oraz murowany (ul. Szpitalna 5), zachowane do dnia dzisiejszego.

W Kluczkowicach znajduje się klasycystyczny pałac zaprojektowany przez arch. K. Wojciechowskiego w 1880 r. dla Kleniewskich, w którym mieści się salon (ob. biblioteka) w stylu zakopiańskim, powstały wg. wzorów Stanisława Witkiewicza. Na początku XX w. pałac nadbudowano o drugą kondygnację wg. projektu Kazimierza Skórewicza. Do pałacu przylega budynek d. szkoły przypałacowej wybudowany ok. 1890 r. Ponadto w skład zespołu wchodzi stajnia (garaż – sklep) z II poł. XIX w.

Budynki użyteczności publicznej:

Jednym z najważniejszych budynków użyteczności publicznej w Opolu Lubelskim były szkoły pijarskie wybudowane w l. 1758 - 1801 r. Pierwotnie stanowiły one zwarty ciąg budynków na planie zbliżonym do litery L. W ciągu dziejów wielokrotnie przebudowywane i remontowane zatraciły znaczną część walorów zabytkowych. Część z nich została wyburzona, co spowodowało ich rozdzielenie. Zachowały się jedynie budynki przy ul. Nowy Rynek 2, Kościuszki 4 i Kościuszki 6.

Murowany ratusz w Opolu powstał zapewne pod k. XVIII w. Jakkolwiek pozbawiony pierwotnej szaty architektonicznej, nadal zachował swe należy do nielicznych tego typu obiektów na terenie Lubelszczyzny.

We Wrzelowcu znajduje się d. szkoła ziemianek, zwana „Murowanką”, powstała w latach 1916-18 z fundacji Kleniewskich, ob. dom mieszkalny. Ponadto murowane szkoły w Pusznie Godowskim i Niezdowie reprezentują typową architekturę l. 30 XX w. Natomiast budynek Zespołu Szkół przy ul. Kolejowej w Opolu Lub., wybudowany w 1936 r., po gruntownej przebudowie zatracił walory zabytkowe.

Wśród budynków użyteczności publicznej nie sposób pominąć zajazdów z poł. XIX w. dobrze zachowanych w Opolu Lub. przy ul. Stary Rynek 44, Nowy Rynek 8 oraz przy ul. Lubelskiej 2.

Budynki przemysłowe:

Cukrownia w Opolu wybudowana została w l. 1884-1913 wg. projektu E. Klayca. W pierwszym etapie wzniesiono murowany budynek produkcyjny oraz dwa parterowe budynki administracyjne. W drugim komin, magazyny i budynki produkcyjne. Po pożarze w 2008 r. rozebrano część budynków, pozostawiając obiekty zabytkowe.

W związku z budową cukrowni do Opoła doprowadzono kolejką wąskotorową, której dworzec z 1911 r. zachował się przy ul. Kolejowej 10

Przy ul. Popijarskiej 3 znajduje się budynek d. Syndykatu Rolnego, powstały zapewne na bazie budynków szkół pijarskich, po gruntownej przebudowie w l. 20 i 30 XX w.

W Woli Rudzkiej w 1909 r. został zbudowany murowany młyn wodny, o cechach nieco upodobnionych do spichlerzy kazimierskich. Inicjatorem budowy był Władysław Kleniewski.

Zespół dawnej gorzelnii, potem browaru pałacowego w Kluczkowicach, wybudowany w 1863 r. i rozbudowany ok. 1880 r., po gruntownych przebudowach z 2 poł. XX w. zatracił walory zabytkowe.

Cmentarze i miejsca pamięci:

Rzymskokatolicki cmentarz w Opolu założony w 1772 r., jest pierwszym cmentarzem założonym poza miastem na Lubelszczyźnie (cmentarz w Lublinie przy ul. Lipowej 1794 r.). Decyzja o lokacji cmentarza poza miastem była niezwykle istotna z uwagi na higienę i zagrożenie epidemiami. W 1920 r. cmentarz ogrodzono z trzech stron ceglany murem.

Na terenie cmentarza znajduje się kaplica grobowa Kleniewskich wybudowana w latach 1865 – 68. Najstarszym nagrobkiem na cmentarzu jest nagrobek A. Łapszyńskiej z 1842 r. Ponadto należy odnotować groby powstańców styczniowych oraz osobną sekcję mogił żołnierzy austriackich z pierwszej wojny światowej.

Rzymskokatolicki cmentarz w Kluczkowicach został założony w I poł. XIX w., na jego terenie zachowała się murowana rotundowa kaplica Kleniewskich z portykiem z 1926 r., z którego to czasu pochodzi murowane ogrodzenie.

Cmentarz prawosławny, usytuowany we wsi Zagrody, (ob. włączona do Opoła Lub. ul. Lubelska), funkcjonował od poł. XIX w. i był związany ze stacjonowaniem w Opolu Lub. pułku moskiewskiego. W XX w. na jego terenie miały miejsce pochówki związane z I i II wojną światową.

Kirkut - cmentarz żydowski istniał w Opolu Lub. przynajmniej od 2 ćw. XVII w., w obecnym miejscu od 1 poł. XIX w. Zniszczony w czasie II wojny światowej, obecnie istnieje w krajobrazie jako skupisko drzew, pozbawiony ogrodzenia, ze szczątkowo zachowaną macewą.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Darownym, pochowani są tutaj żołnierze walczący w armii austro-węgierskiej oraz rosyjscy, polegli w bitwie 27 sierpnia 1914 r. odnowiony w 2007 r.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Górach Opolskich, pochowani są tutaj żołnierze walczący w armii austro-węgierskiej oraz rosyjscy, polegli w bitwie 24 sierpnia 1914 r. oraz prawdopodobnie w 1915 r.

Mogiła powstańcza z 1863 r. usytuowana w lesie Kluczkowickim.

Z miejsc pamięci należy odnotować pamiątkową płytę znajdującą się w Niezdowie, postawioną ku czci mieszkańcom rozstrzelanym w dn. 11. XII. 1942 r. za niesienie pomocy polskim partyzantom oraz pomnik ku czci partyzantów usytuowany przy ul. Puławskiej. Ponadto w Opolu Lub. znajduje się pomnik T. Kościuszki przy ul. Nowy Rynek

Kapliczki i figury przydrożne

Na terenie Opolu Lub. zachowało się szereg cennych figur przydrożnych bądź związanych z zespołami pałacowymi. Niewątpliwie do nich należy zaliczyć rzeźby przedstawiające:

- św. Jana Nepomucena, przy ul. Szpitalnej (XVIII w.),
- Matkę Boską NP. na terenie stawów przypałacowych (2 poł. XIX w.)
- Matkę Boską NP przy ul. Lubelskiej (2 poł. XIX w.)
- Matkę Boską Królową Polski przy ul. Kolejowej, bud. po 1920 r.

Pośród kapliczek wyróżnia się formą i wartością zabytkową kapliczka z rzeźbą św. Jan Nepomucen we Wrzelowcu (2 poł. XIX w.) oraz XVIII-wieczny obelisk w Opolu Lub. przy ul. Partyzanckiej.

Parki i ogrody:

Park w zespole pałacowym w Niezdowie powstał zapewne równoległe z budową pałacu tj. w l. 80 XVIII w. w stylu krajobrazowym, a następnie został przekomponowany w 1905 r. przez W. Kronenberga w duchu układów kaligraficznych. Po II wojnie światowej, pozbawiony właściwej opieki park stopniowo uległ dewastacji, częściowo zatracił swój uprzedni charakter.

Park w zespole pałacowym w Opolu Lub. został założony ok. 1776 r. Głównym elementem kompozycyjnym była woda (baseny, system sadzawek), której towarzyszył ogród geometryczny z parterami kwiatowymi, bosketami, gabinetami, labiryntem i szpalerowymi kulisami. Od poł. XIX w. park stopniowo ulegał degradacji, obecnie zachował się jedynie staw z wyspą, na której znajduje się rzeźba przedstawiająca Matkę Boską.

We Kluczkowicach ok. roku 1890 został założony park w stylu angielskim zaprojektowany przez Edmunda Jankowskiego, istniejący do dnia dzisiejszego

W Skokowie w 2 poł. XIX w., wokół dawnego, gruntownie przebudowanego dworu, powstał park krajobrazowy z dobrze czytelnym do dziś układem.

5.2.3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome znajdujące się na terenie gminy Opole Lub. skoncentrowane są w trzech obiektach: kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Opolu Lubelskim (285 obiektów w rejestrze), kościele paraf. pw. Św. Trójcy we Wrzelowcu (38 obiektów w rejestrze) oraz w tamtejszej kaplicy grobowej rodziny Kleniewskich (5 obiektów w rejestrze).

W kościele opolskim jako najcenniejsze należy odnotować późnobarokowe wyposażenie tj. ołtarz główny i osiem ołtarzy bocznych wraz z obrazami, ołtarze w kaplicach bocznych, ambonę oraz naczynia liturgiczne. Ponadto należy wymienić nagrobek Jana Tarły z czarnego marmuru oraz epitafia osób związanych z Oplem Lub. Wnętrze świątyni jest pokryte XVIII-wieczną polichromią autorstwa A. Dembickiego i J. Meyera.

W kościele we Wrzelowcu najcenniejsze zabytki ruchome to klasycyzujące ołtarze boczne, eklektyczny ołtarz główny wraz z obrazami oraz część naczyń liturgicznych.

Skromniejsze walory zabytkowe posiada wyposażenie kaplicy Kleniewskich znajdującej się na cmentarzu we Wrzelowcu. Tu należy odnotować eklektyczny ołtarz oraz epitafia Kleniewskich.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Na obszarze historycznego układu urbanistycznego Opola skromną ilością znalezisk archeologicznych, na które natrafiono w trakcie badań AZP (obszary: 79 – 75, 79 – 76, 80 – 75 i 80 – 76). Natomiast poza historycznym zasięgiem miasta, we wsi Zagrody (obecnie w granicach administracyjnych) oraz w kierunku Jankowa, odnotowuje się ich większą liczbę, skupioną głównie wzdłuż prawego brzegu Leonki, na południe od zabudowy wsi ulicówki. Najstarsze ślady osadnictwa na terenie obecnego miasta Opole Lubelskie datowane są na okres od około 4500 lat p.n.e., czyli na okres neolitu. Wiąże się je z tak zwaną kulturą lubelsko – wołyńskiej ceramiki malowanej, której ludność jako jedna z pierwszych na Lubelszczyźnie reprezentowała typ gospodarki rolniczo-hodowlanej. Podobny typ gospodarki charakteryzował ludność kultury pucharów lejkowatych, która zakładała swe osady w dolinie Leonki już od około 3700/3500 lat p.n.e. Ogółem zarejestrowano 8 stanowisk archeologicznych datowanych ogólnie na epokę kamienia (paleolit, mezolit, neolit), a 6 określono bardziej precyzyjnie na okres neolitu środkowego (młodsze) i eneolitu i rozpoznano jako przynależne do wymienionych powyżej kultur.

Następna epoka – brązu – jest reprezentowana przez 13 stanowisk o charakterze osadniczym, z czego 10 została założona przez ludność kultury łużyckiej, rozwijającej się na terenie ziem polskich od 1300 r. p.n.e.

Wczesne średniowiecze, którego ramy chronologiczne na Lubelszczyźnie określa się ogólnie na początek VII do 2 połowy XIII w., reprezentuje - 18 stanowisk. Precyzyjnie datowane zabytki pochodzą z X –XI w. Nie należy jednak wykluczać wcześniejszej genezy osadnictwa słowiańskiego na tym terenie, z uwagi choćby na niedalekie sąsiedztwo wielkiego grodziska w Chodliku (VIII –IX w.), czy małych gródków w Żmijowiskach i Kłodnicy z X w. Cały teren Kotliny Chodelskiej należy uznać za ważny obszar intensywnego wczesnośredniowiecznego osadnictwa, związanego między innymi z drogami handlowymi i przeprawą wiślaną

Nieco inaczej przedstawia się kwestia archeologii na terenie gminy, która jest stosunkowo dobrze rozpoznana pod względem archeologicznym. Pierwszych odkryć dokonano tutaj stosunkowo wcześnie. W roku 1896 W. Olechnowicz prowadził badania wykopaliskowe na cmentarzysku kurhanowym w Lipniaku, gdzie zarejestrował warstwę ciałopalenia złożoną z przepalonych kości i węgla drzewnego, a ponadto w dwóch kurhanach odkrył bruk kamienny przykrywający warstwę ciałopalenia. Zinventaryzował także cztery grupy kurhanów w części lasów zw. „Kopce”, tj. w miejscowościach Górna Owczarnia, Skoków, Niezdów i Baba. Dalsze badania archeologiczne przeprowadził na omawianym terenie Z. Rybka, który w latach 1911-12 badał wykopaliskowo osady neolityczne w Niezdowie, Jankowej Grobli, Rudzie Opolskiej i Zagrodach. Zebrał także zabytki z kilku innych stanowisk: w Kluczkowicach, Zajączkowie i Niezdowie. Przed I wojną światową rozkopał także pojedynczy kurhan z końca neolitu lub wczesnej epoki brązu w Kazimierzowie, w którym odkrył szkielet głową zwróconą na południe oraz wiór (nóż) krzemienisty. Ponadto rozkopał wczesnośredniowieczny kurhan w Skokowie, gdzie odkrył warstwę ciałopalenia. W okresie międzywojennym nie prowadzono tutaj żadnych badań. W roku 1960 J. Gurba przeprowadził badania weryfikacyjne kurhanów i innych stanowisk wczesnośredniowiecznych odkrytych przez W. Olechnowicza i Z. Rybkę.

Dalsze badania na terenie gminy związane są z ogólnopolską akcją badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski. W 1 poł. lat 80-tych przeprowadzono badania powierzchniowe na całym omawianym terenie. W efekcie odkryto ponad 150 nowych stanowisk archeologicznych. Na jednym z nich w Kazimierzowie (stan. 3) W. Misiewicz (kurhan) i H. Taras (osada) przeprowadziły w latach 1983-85 badania wykopaliskowe. Szczególnie ciekawe efekty osiągnięto podczas prac na kurhanie, gdzie pod nasypem ziemnym odkryto zbiorowy pochówek złożony w budowlu drewnianej, zawierający nadpalone szkielety ok. 20 osobników. O. Pochówki zaliczono do kultury trzcinieckiej. Przez ostatnie kilkanaście lat nie prowadzono na terenie gminy żadnych badań archeologicznych, natomiast przeprowadzono w 1997 roku inwentaryzację dwóch kurhanów: w

Pusznie Skokowskim i Komaszycach Nowych oraz cmentarzyska kurhanowego w Skokowie.

5.2.5. Zabytki w muzeach

Na terenie Gminy Opole Lubelskie działają dwa muzea;

- Muzeum Multimedialne mieszczące się w dawnej świetlicy strażackiej przy ul. Strażackiej, działające od 31 lipca 2010 r., które jest częścią projektu "Zintegrowany system promocji jako podstawa rozwoju sektora turystycznego w Gminie Opole Lubelskie" współfinansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. Na stałej ekspozycji zaprezentowane jest opolskie rzemiosło - sukiennicy, tkacze i szewcy oraz tradycje nauczania rzemiosła, związane z osiemnastowieczną szkołą rzemiosł, założoną przez ks. Ignacego Konarskiego i prowadzoną przez pijarów. Ekspozycja obejmuje prezentacje multimedialne poświęcone historii miasta, kształtowaniu się jego układu urbanistycznego i najważniejszym opolskim zabytkom, fotografie, interaktywne gry edukacyjne oraz prezentację eksponatów związanych z opolskimi rzemieślnikami.
- Muzeum Regionalne w Kluczkowicach, mieszczące się w pałacu Kleniewskich, zostało powołane przez Radę Powiatu Opola Lubelskiego w czerwcu 2007 roku (uchwała nr VII/62/07). W pałacu, w którym na co dzień funkcjonuje Zespół Szkół Zawodowych im. Stanisława Konarskiego, na potrzeby muzeum oddano: bibliotekę, salon, jadalnię, hall i gabinet Jana Kleniewskiego. Muzeum posiada cztery działy: Prehistorii, Historii i Historii Kolejnictwa Wąskotorowego, Etnografii i Oświatowy. Ponadto w dawnym salonie eksponowane są zabytki archeologiczne pochodzące z badań wykopaliskowych z terenu powiatu Opolskiego (Chodlik, Żmijowiska, Nieszawa Kolonia). Natomiast w dawnej jadalni prezentowane są eksponatów sztuki ludowej regionu.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 22 Ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw prezydent (burmistrz) miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu miasta. W związku z zapisami w/w ustawy w gminnej ewidencji zabytków znajdują:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (w tym nieruchome zabytki archeologiczne);
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;

Tab. 1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego (stan na 20.03.2012 r.)

Lp.	Miejscowość	Obiekt i adres	Nr rej. zab. i data
1	Opole Lub.	Układ urbanistyczny	A/640 z dn.08.11.1972 korekta z dn 8.11.2009
2	Opole Lub.	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
3	Opole Lub.	Klasztor ob. plebania w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
4	Opole Lub.	Cmentarz kościelny w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
5	Opole Lub.	Szkoła w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
6	Opole Lub.	Dzwonnica - brama w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
7	Opole Lub.	Dzwonnica w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
8	Opole Lub.	Bramka w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
9	Opole Lub.	Drzewostan w zespole popijarskim, ul. Popijarska 2	A/152 z dn.16.01.1967
10	Opole Lub.	Dom ul. Nowy Rynek 2	A/152 z dn.16.01.1967

11	Opole Lub.	Dom ul. Kościuszki 4	A/152 z dn.16.01.1967
12	Opole Lub.	Dom ul. Kościuszki 6	A/152 z dn.16.01.1967
13	Opole Lub.	Pałac w zespole pał.-parkowym, ul. Szpitalna 9	A/448 z dn.24.05 1956 14.11.1970
14	Opole Lub.	Oficyna w zespole pał.-parkowym, ul. Szpitalna 9	A/448 z dn.24.05 1956 14.11.1970
15	Opole Lub.	Budynek adm. ul. Szpitalna 5 w zespole pał.-parkowym	A/448 z dn.24.05 1956 14.11.1970
16	Opole Lub.	Budynek gosp. ul. Szpitalna 5b w zespole pał.-parkowym	A/448 z dn.24.05 1956 14.11.1970
17	Opole Lub.	Zespół dziedzina w zespole pał.-parkowym, ul. Szpitalna 9	A/448 z dn.24.05 1956 14.11.1970
18	Opole Lub.	Spichlerz ul. Lubelska 30 w zespole pał.-parkowym	A/448 z dn.24.05 1956 14.11.1970
19	Opole Lub.	Dworzec kolejowy ul. Kolejowa	A/10 z dn.28.12.2001
20	Opole Lub. - Niezdów	Pałac w zespole pałacowo – parkowym, ul. Parkowa 7	A/477 z dn.18.07.1956 17.04.1970
21	Opole Lub. - Niezdów	Oficyna I w zespole pałacowo – parkowym, ul. Parkowa 7	A/477 z dn.18.07.1956 17.04.1970
22	Opole Lub. - Niezdów	Oficyna II w zespole pałacowo – parkowym, ul. Parkowa 7	A/477 z dn.18.07.1956 17.04.1970
23	Opole Lub. – Niezdów	Park w zespole pałacowo – parkowym, ul. Parkowa 7	A/477 z dn.18.07.1956 17.04.1970
24	Kluczkowice	Pałac w zespole pałacowo - parkowym	A/693 z dn.06.06.1975
25	Kluczkowice	d. szkoła w zespole pałacowo - parkowym	A/693 z dn.06.06.1975
26	Kluczkowice	Stajnia w zespole pałacowo - parkowym	A/693 z dn.06.06.1975
27	Kluczkowice	Park w zespole pałacowo - parkowym	A/693 z dn.06.06.1975
28	Rozalin	Stacja kolejowa	A/10 z dn.28.12.2001
29	Wola Rudzka	Młyn wodny	A/1120 z dn.24.12.1998
30	Wrzelowiec	Kościół pw. Św. Trójcy w zespole kościelnym	A/558 z dn. 21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
31	Wrzelowiec	Plebania (stara) w zespole kościelnym	A/558 z dn.21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
32	Wrzelowiec	Organistówka w zespole kościelnym	A/558 z dn.21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
33	Wrzelowiec	Dzwonnica w zespole kościelnym	A/558 z dn.21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
34	Wrzelowiec	Cmentarz w zespole kościelnym	A/558 z dn.21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
35	Wrzelowiec	Ogrodzenie z bramkami w zespole kościelnym	A/558 z dn.21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
36	Wrzelowiec	Drzewostan w zespole kościelnym	A/558 z dn.21.05.1957, 31.12.1979, 31.08.1989
37	Wrzelowiec	Dom nr 17	A/73 z dn.16.03. 2004

Tabela nr 2. Nieruchome zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stan. wg AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia	Nr rej.
1	Komaszyce Stare	80-76	14	Kopiec ziemny	Wczesne średniowiecze	X w.	C/12
2	Puszno Skokowskie	80-76	14	Kopiec ziemny	Wczesne średniowiecze	X w.	C/13
3	Skoków	81-76	32	Cmentarzysko kurhanowe	Wczesne średniowiecze	VIII-X w. ?	C/18

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 1. Wykaz kart obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres
1	Opole Lub.	Zajazd ob. Apteka	ul. Lubelska 2
2	Opole Lub.	Zajazd	ul. Nowy Rynek 8

3	Opole Lub.	Zajazd	ul. Stary Rynek 44
4	Opole Lub.	Oficyna w zajeździe	ul. Stary Rynek 44
5	Opole Lub.	Kaplica św. Maksymiliana	ul. Puławska
6	Opole Lub.	Cukrownia Główny budynek produkcyjny	ul. Fabryczna 23
7	Opole Lub.	Cukrownia Budynek zarządu	ul. Fabryczna 23
8	Opole Lub.	Cukrownia budynek administracyjny i warsztaty	ul. Fabryczna 23
9	Opole Lub.	Cmentarz parafialny	ul. Józefowska
10	Opole Lub.	Kaplica cmentarna pw. Przemienienia Pańskiego	ul. Józefowska
11	Opole Lub.	Pomnik powstańców na cmentarzu parafialnym	ul. Józefowska
12	Opole Lub.	Kirkut	ul. Józefowska
13	Opole Lub.	Cmentarz prawosławny i cmentarz woj.	ul. Lubelska
14	Opole Lub.	Pomnik T. Kościuszki	ul. Nowy Rynek
15	Opole Lub.	Pomnik ku czci partyzantów	ul. Puławska
16	Opole Lub. (d. Niezdów)	Płyta pamiątkowa ku czci pomordowanych mieszk.	
17	Opole Lub.	Figura św. Jan Nepomucen	ul. Szpitalna
18	Opole Lub.	Obelisk	ul. Partyzancka
19	Opole Lub.	Figura Matki Boskiej NP	stawy przypałacowe
20	Opole Lub.	Figura przydrożna Matki Boskiej NP	ul. Lubelska
21	Opole Lub.	D. ratusz,	ul. Nowy Rynek 6
22	Opole Lub.	Figura Matki Boskiej Królowej Polski	ul. Kolejowa
23	Opole Lub.	Układ urbanistyczny	
24	Opole Lub.	Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP w zespole popijarskim,	ul. Popijarska 2
25	Opole Lub.	Klasztor ob. plebania w zespole popijarskim	ul. Popijarska 2
26	Opole Lub.	Szkoła w zespole popijarskim,	ul. Popijarska 2
27	Opole Lub.	Dzwonnica - brama w zespole popijarskim,	ul. Popijarska 2
29	Opole Lub.	Dzwonnica w zespole popijarskim,	ul. Popijarska 2
30	Opole Lub.	Mur z bramką w zespole popijarskim,	ul. Popijarska 2
31	Opole Lub.	Drzewostan w zespole popijarskim,	ul. Popijarska 2
32	Opole Lub.	Dom	ul. Nowy Rynek 2
33	Opole Lub.	Dom	ul. Kościuszki 4
34	Opole Lub.	Dom	ul. Kościuszki 6
35	Opole Lub.	Pałac w zespole pał.-parkowym,	ul. Szpitalna 9
36	Opole Lub.	Oficyna w zespole pał.-parkowym,	ul. Szpitalna 9
37	Opole Lub.	Budynek adm. w zesp. pał.-parkowym	ul. Szpitalna 5
38	Opole Lub.	Budynek gosp. w zesp. pał.-parkowym	ul. Szpitalna 5
39	Opole Lub.	Zespół dziedzienca w zesp. pał.-parkowym,	ul. Szpitalna 9
40	Opole Lub.	Spichlerz w zespole pał.-parkowym	ul. Lubelska 30
41	Opole Lub.	Dworzec kolejowy	ul. Kolejowa
42	Opole Lub. - Niezdów	Pałac w zespole pałacowo – parkowym,	ul. Parkowa 7
43	Opole Lub. - Niezdów	Oficyna I w zespole pałacowo – parkowym,	ul. Parkowa 7
44	Opole Lub. - Niezdów	Oficyna II w zespole pałacowo – parkowym,	ul. Parkowa 7
45	Opole Lub. – Niezdów	Park w zespole pałacowo – parkowym,	ul. Parkowa 7
46	Darowne	Cmentarz z I wojny światowej	
47	Góry Opolskie	Cmentarz z I wojny światowej	
48	Kluczkowice	Pałac w zespole pałacowo - parkowym	
49	Kluczkowice	d. szkoła w zesp. pałacowo - parkowym	
50	Kluczkowice	Stajnia w zesp. pałacowo - parkowym	
51	Kluczkowice	Park w zespole pałacowo - parkowym	
52	Kluczkowice	Mogiła powstańcza z 1863 r.	
53	Rozalin	Stacja kolejowa	
54	Wola Rudzka	Młyn wodny	
55	Wrzelowiec	Kościół pw. Św. Trójcy w zespole kościelnym	
56	Wrzelowiec	Plebania (stara) w zespole kościelnym	

57	Wrzelowiec	Organistówka w zespole kościelnym	
58	Wrzelowiec	Dzwonnica w zespole kościelnym	
59	Wrzelowiec	Cmentarz zespole kościelnym	
60	Wrzelowiec	Ogrodzenie z bramkami w zespole kościelnym	
61	Wrzelowiec	Drzewostan w zespole kościelnym	
62	Wrzelowiec	Kostnica w zespole kościoła paraf. pw. św. Trójcy	
63	Wrzelowiec	Kapliczka z rzeźbą św. Jan Nepomucen	
64	Wrzelowiec	Dom nr 17	
65	Wrzelowiec	Cmentarz parafialny	
66	Wrzelowiec	Kaplica Kleniewskich na cmentarzu parafialnym	
67	Wrzelowiec	Budynek tzw. Ochronki, ob. dom mieszkalny	
68	Komaszyce Stare	Kopiec ziemny	
69	Puszno Skokowskie	Kopiec ziemny	
70	Skoków	Cmentarzysko kurhanowe	
71		Nieruchome zabytki archeologiczne ujęte w woj. ewidencji zabytków	

Poza w/w obiektami na terenie Gminy znajdują się także obiekty ruchome wpisane do rejestru zabytków, które stanowią wyposażenie kościołów.

Tabela nr 1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Nr rej. zab.
1	Opole Lub.	Kościół paraf. pw. Wniebowzięcia NMP	B/342
2	Wrzelowiec	Kościół paraf. pw. św. Trójcy	B/462
3	Wrzelowiec	Kaplica na cmentarzu parafialnym	B/463

5.5 Zabytki o największym znaczeniu dla Gminy.

Niewątpliwie największe znaczenie spośród zabytkowych obiektów znajdujących się na terenie gminy Opole lubelskie posiadają barokowy kościół popijarski (ob. parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Opolu Lubelskim) oraz pałac w Niezdowie. Podniesione to zostało w opracowaniach dotyczących województwa oraz literaturze naukowej. Walory artystyczne świątyni stawiają ją w rzędzie najlepszych przykładów architektury sakralnej Lubelszczyzny tego okresu. Kościół wyróżnia się nie tylko bryłą ale także wyposażeniem, będącym dziełem wybitnych barokowych malarzy (np. Dembicki, Meyer) bądź rzeźbiarzy (autor nagrobka Tarłów bądź ołtarzy i ambony). Zespół pałacowo – parkowy z Niezdowie jest dziełem jednego z najciekawszych barokowych architektów działających na terenie ówczesnej Rzeczypospolitej – Dominika Merliniego. Niezdowska rezydencja Merliniego, zaprojektowana dla Lubomirskich, jest dziełem wybitnym pomimo pewnych przekształceń wynikających z przebudów związanych z pożarem w 1889 r., kiedy to bezpowrotnie został zniszczony zwierciadlany strop Sali balowej oraz polichromie sal bocznych m.in. słynny Pokój pod Ptakami. Pałac został wyjątkowo trafnie wzbogacony o dwie XIX-wieczne oficyny oraz park krajobrazowy, przekomponowany w 1905 r. przez Waleriana Kronenberga. Kolejny zespół pałacowy parkowy położony bezpośrednio w samym Opolu jest również dziełem Merliniego i jakkolwiek powstał na bazie wcześniejszego dworu Tarłów, a później został wielokrotnie przebudowywany, to nadal zachował elementy charakterystyczne dla twórczości tego architekta.

Zarówno w literaturze naukowej jak i w opracowaniach planistycznych niejednokrotnie jest przywoływany układ urbanistyczny Opolu Lubelskiego jako jeden z ciekawszych przykładów średniowieczno-renesansowego rozplanowania miasta. Wyróżnikiem na tle innych układów urbanistycznych jest jego czytelny układ z dwoma rynkami i dobrze zachowanymi blokami przyrynkowymi.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Urbanistyka i ruralistyka

Stan zachowania układu urbanistycznego Opola Lub., po korekcie z 2009 r., w wyniku której ograniczono chroniony układ do najstarszej i najbardziej wartościowej części miasta (bez XIX-wiecznych elementów), nie budzi zastrzeżeń. Nadal czytelne jest sprzężenie dwóch Rynków, z których Nowy, czworokątny, został zabudowany z pozostawieniem szerokiej arterii. Stary Rynek zachował swój wydłużony kształt i – zielone obecnie – wnętrze otoczone zwartą zabudową, ale jest on położony pod kątem prostym do Rynku Nowego, ku zachodowi, niejako na uboczu obecnej głównej osi przelotowej przez miasto. Ponadto zachował się przebieg średniowiecznych traktów handlowych oraz rozplanowanie bloków przyrynkowych i działek pod zabudowę. W chronionym obecnie układzie nie odnotowuje się elementów układu przestrzennego miasta, które w rażący sposób zakłócałyby pierwotną czystość historycznego układu.

Układ urbanistyczny we Wrzelowcu nie posiada tak dużej wartości zabytkowej jak opolski, z uwagi na historyczny kontekst, gdyż była to nietrafiona lokacja, która nigdy w pełni nie rozwinęła się. Z historycznego układu urbanistycznego zachował się czworoboczny rynek o czytelnych pierzejach, ze stosunkowo słabo wykształconymi kwaterkami przyrynkowymi. Z naroży Rynku wyprowadzone są uliczki (bez nazwy) o tzw. układzie wirowym, które były charakterystyczne już dla metod nowożytnych. Niedawno zakończono prace mające na celu rewitalizację rynku, na które uzyskano wsparcie finansowe z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w wysokości - 135 530 zł.

Na terenie gminy są występują jeden typu układów ruralistycznych – jednodrożnicowy, typowy dla Lubelszczyzny, w naszym przypadku pozbawiony wyróżniających się elementów.

Architektura sakralna

Barokowy zespół popijarski pw. Wniebowzięcia NMP obecnie jest w trakcie zakrojonych na szeroką skalę prac konserwatorskich, w wyniku których zostanie przywrócona świetność świątyni. Cały projekt ma kosztować - 3 115 403,16 zł., z której to kwoty dofinansowanie z unijnego programu EFRR wynosi - 2 180 772,20 zł. W 2010 r. z budżetu Gminy Opole Lub. wyasygnowano - 100 000,00 zł. Projekt dotyczy tylko obiektów należących do parafii.

Klasycystyczny kościół pw. św. Trójcy jest w trakcie remontu, prowadzonego przez parafię, w głównej mierze z środków własnych, dofinansowanego w 2011 r. przez Urząd Miasta Opole Lub. kwotą w wysokości - 30000,00 zł. Zakres prac remontowo-budowlanych nie obejmuje starej plebanii, d. organistówki oraz ogrodzenia. Wymienione obiekty znajduje się w stanie technicznym, wskazującym na konieczność podjęcia pilnych prac renowacyjnych.

Architektura rezydencjonalna

Zespół pałacowo – parkowy w Niezdowie obecnie należy do osoby prywatnej (pałac i część parku), sióstr zakonnych (oficyny i d. ogród) oraz Gminy Opole Lub. (większa część parku). Pałac po kolejnej zmianie właścicieli jest stopniowo rewaloryzowany, jakkolwiek nadal widoczne są na elewacjach ubytki tynku oraz elementów dekoracji architektonicznej. Wskazane jest kontynuowanie tego typu działań. Oficyny pałacowe po remontach przeprowadzonych w ostatnich latach znajdują się w dobrym stanie, nie budzącym zastrzeżeń z konserwatorskiego punktu widzenia. Park – patrz niżej ppkt Parki i ogrody.

Zespół pałacowo – parkowy w Opolu Lub. jest podzielony pomiędzy licznych właścicieli i użytkowników; Skarb Państwa, Samorząd i osoby prywatne. Z nich szkoła użytkuje pałac i część parku, szpital – oficynę i pozostałą część parku, spichlerz - Samorząd, natomiast dwa budynki administracyjne z poł. XIX w. należą do osób

prywatnych. Pałac znajduje się w stosunkowo niezłym stanie jednak nierementowana od lat oficyna, winna być w najbliższym czasie poddana generalnemu remontowi. Zgodnie z zapisami w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Opole Lub., od 2011 r. jest prowadzona przebudowa d. spichlerza (kina) ul. Lubelska. Łącznie inwestycja, która miała zostać ukończona do poł. 2012 r., będzie kosztowała 3.102.850,00zł, z czego blisko 70 % to dofinansowanie z programu unijnego, natomiast pozostałe z budżetu miasta. W 2011 r. miasto wydało na ten cel 658.889,73zł.

Dwa budynki administracyjne na terenie d. zespołu znajdują się w dobrym stanie technicznym, na bieżąco utrzymywanym.

W zespole pałacowo – parkowym w Kluczkowicach - pałac i d. szkoła, po ostatnich remontach znajdują się w bardzo dobrym stanie technicznym, natomiast d. stajnia wymaga prac remontowo-budowlanych.

Budynki użyteczności publicznej

Budynki popijarskie zachowane są w zróżnicowanym stanie technicznym. Dobrze zachowany jest d. pawilon wschodni (ul. Kościuszki 6), w którym, po remoncie z 2003 r., dokonano drastycznych zmian w zakresie detalu architektonicznego elewacji usuwając pierwotny i wprowadzając, nowy odbiegający formą od historycznego. Tzw. środkowy korpus znajdujący się przy ul. Kościuszki 4 jest w złym stanie technicznym i wymaga remontu, który władze miasta planują przeprowadzić w ciągu kilku najbliższych lat. Trzeci zachowany element d. budynków popijarskich czyli gimnazjum (a wcześniej szpital), ob. bank PKO (ul. Nowy Rynek 2) został poddany gruntownej przebudowie w l. 1985-1993, w wyniku której zatracił część swych walorów historycznych. Obecnie znajduje się w dobrym stanie.

Pochodzący z przełomu XVIII/XIX stulecia ratusz opolski wymaga przeprowadzenia kompleksowego remontu poprzedzonego gruntownym rozpoznaniem historyczno – konserwatorskim, które pozwoli na odtworzenie jego pierwotnego wyglądu.

D. szkoła ziemianek we Wrzelowcu tzw. „Murowanka” znajduje się w złym stanie technicznym, gdyż materiały z jakich została wybudowana wykazują duży stopień zużycia. Obecni użytkownicy w niewielkim stopniu są zaangażowani w bieżące remonty z uwagi na ich status własnościowy (budynek jest własnością komunalną)

D. zajazdy znajdujące się przy ul. Stary Rynek 44 (wraz z oficyną), Nowy Rynek 8 oraz Lubelska 2, od wielu lat nie są remontowane i ich stan techniczny ulega stopniowej degradacji. We wszystkich tych obiektach skazane jest możliwie najszybsze przeprowadzenie remontów.

Budynki przemysłowe

Po likwidacji cukrowni w 2006 r. dawne budynki produkcyjne są nieużytkowane, a dodatkowo ich stan znacznie pogorszył się w wyniku pożaru jaki miał miejsce 2008 r. Obiekt wymaga możliwie jak najszybszego remontu. Natomiast stosunkowo nieźle zachowane są budynki administracyjne i zarządu.

Dworzec kolei wąskotorowej przy ul. Kolejowej zmienił swą funkcję i obecnie jest wykorzystywany na cele mieszkaniowe, jednak jego stan techniczny jest zły (ubytki tynku, pokrycia dachowego).

Zachowany w Woli Rudzkiej młyn wodny od wielu lat jest nieużytkowany, jego stan techniczny systematycznie pogarsza, właściciele nie zabezpieczają budynku nawet w najprostszy sposób przez zabicie okien deskami, by nie dopuścić do aktów wandalizmu bądź zawilgocenia wnętrza. Bezwzględnie należy przeprowadzić kompleksowy remont obiektu.

Budynek Syndykatu Rolnego objęty jedynie ochroną wynikającą z usytuowania we wpisanym do rejestru zabytków układzie urbanistycznym zachowany jest w stosunkowo dobrym stanie.

Zespół budynków gorzelnii jak wcześniej wspomniano, straciła walory zabytkowe po gruntownych przebudowach

Cmentarze i miejsca pamięci

Cmentarz rzymskokatolicki w Opolu Lub. jest zachowany w dobrym stanie, alejki i ich nawierzchnia są uporządkowane, podobnie jak ogrodzenie i zieleń.

Wiele zastrzeżeń należy wnieść do stanu zachowania cmentarza rzymskokatolickiego we Wrzelowcu. Skarpa przed wejściem na cmentarz jest niemal całkowicie zasypana śmieciami, których nikt nie sprząta, ceglane filary bramy oraz mur mają liczne ubytki materiału, nawierzchnia alejek nadal pozostaje nieutwardzona. Cmentarz wymaga gruntownego uporządkowania, przynajmniej usunięcia śmieci przed wejściem i postawienia kontenera.

Cmentarz prawosławny jest w trakcie prac porządkowych i ogradzania. Zachowane nagrobki niedawno zostały oczyszczone i zabezpieczone. Jego obecny stan nie budzi zastrzeżeń.

Kirkut, gdzie szczątkowo zachowała się jedna macewa, jest ogrodzony metalową siatką, jednak jego dostępność dla osób postronnych jest znaczna, stąd zaśmiecenie wnętrza.

Cmentarz z I wojny światowej w Darownem zachowany jest w dobrym stanie, zastrzeżeń nie budzi zarówno jego ogrodzenie jak i oznakowanie w terenie.

Cmentarz z I wojny światowej w Górach Opolskich jest zaniedbany, nieoznakowany w terenie i nieogrodzony.

Mogiła powstańcza z 1863 r. w lesie Kluczkowickim jest nieoznakowana w terenie i zaniedbana.

Pomniki i miejsca pamięci na terenie Gminy (pomnik-głaz przy ul. Puławskiej, płyta w Niezdowie i pomnik Kościuszki w Opolu Lub.) zachowane są w dobrym stanie.

Kapliczki i figury przydrożne

Pośród kapliczek i figur przydrożnych znajdujących się na terenie Gminy Opole jedynie figura Matki Boskiej Królowej Polski w Opolu przy ul. Kolejowej i rzeźba św. Jana Nepomucena we Wrzelowcu nie budzą zastrzeżeń. Figury przedstawiające św. Jana Nepomucena, przy ul. Szpitalnej, Matki Boskiej NP na terenie stawów przyspałacowych oraz Matki Boskiej NP przy ul. Lubelskiej są tylko pomalowane, natomiast nie poddane właściwym zabiegom konserwatorskim. Analogiczna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do obelisku w Opolu Lub. przy ul. Partyzanckiej.

Parki i ogrody

Na terenie parku niezdzowskiego od 2011 r. trwają prace rewaloryzacyjne całego założenia parkowego, ich zakończenie pierwotnie przewidywane na koniec I kwartału 2012 r. obecnie jest przesunięte na koniec 2012 r. Cała inwestycja ma kosztować blisko 4 mln złotych, z czego budżet miasta zapewnia łączną kwotę 1.217.672,00 zł, natomiast pozostałe fundusze pochodzą z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego.

Park w Opolu Lubelskim obecnie jest zachowany w szczątkowym stanie, co niewątpliwie jest pochodną stacjonowania tu wojsk rosyjskich od poł. XIX w. Nie zachował się układ wodny tak charakterystyczny dla opolskiego założenia, podobnie jak i ogrody. Drzewa pochodzą nasadzeń z 2 poł. XX w., mają ahistoryczną kompozycję i jedynie szpaler topolowy wzdłuż wschodniej granicy założenia nawiązuje układem do wcześniejszych rozwiązań.

Park krajobrazowy w Kluczkowicach jest dobrze zachowany i pod bieżącym nadzorem miejscowych nauczycieli i uczniów z zespołu szkół rolniczych.

Archeologia

Sieć osadnictwa na obszarze Opola Lub. jest stosunkowo rozproszona. Obserwuje się skupienie stanowisk

w obrębie doliny rzeczki Leonka, zwłaszcza na jej prawym brzegu. Dominującym materiałem zabytkowym jest tam materiał z okresu wczesnego średniowiecza (VII - 2 poł. XIII w.) oraz wczesnej epoki brązu (III/II tys. p.n.e.). Na pofałdowanej równinie w południowej strefie miasta nie zarejestrowano żadnych śladów osadnictwa. W nawiązaniu do przedstawionego powyżej stanu archeologicznych badań powierzchniowych okolic Opola należy postulować o pilną weryfikację wyników badań AZP obszarów 79-75, 79-76, 80-75 i 80-76. Dokumentacje wymienionych obszarów zawierają poważne braki w kwerendzie źródłowej, a materiał kartograficzny w nich zawarty nie odpowiada aktualnym standardom dokumentacji AZP. Konieczna wydaje się ponowna prospekcja powierzchniowa omawianego obszaru.

Zdecydowana większość stanowisk pradziejowych, wśród ok. 160 odkrytych na terenie gminy Opole Lubelskie to niewielkie pojedyncze nieruchome zabytki archeologiczne. Zarejestrowano na nich śladowe ilości zabytków i mają one prawdopodobnie małą wartość konserwatorską. Natomiast dużą wartość regionalną posiadają: cmentarzysko kurhanowe w Skokowie oraz pojedyncze kurhany w Pusznie Skokowskim, Komaszycach Nowych oraz mniejsze w Górnej Owczarni i Babie.

Ponadto dużą wartość poznawczą posiadają: wczesno-średniowieczna osada w Stanisławowie, wielokulturowa osada w Niezdowie (materiały neolityczne, z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza), stanowiska w Zagrodach oraz Babie, gdzie wystąpiły zabytki mezolityczne, kultury pucharów lejkowatych, łużyckiej, przeworskiej i wczesnośredniowiecznej.

Zabytki archeologiczne są szczególnie narażone na zniszczenia i uszkodzenia, co może być wywołane zarówno działaniami człowieka jak i natury, np. erozją. Tu należy wskazać:

- * działania inwestycyjne, związane z budową obiektów kubaturowych, budową i rozbudów współczesnej infrastruktury,
- * amatorskie poszukiwania zabytków archeologicznych (w tym przy pomocy wykrywacz metali) i rozkopywanie stanowisk,
- * erozja i niszczenie stanowisk przez głęboką orkę na terenach rolniczych.

Analizując szanse i zagrożenia stanu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy należy wskazać kilka elementów, które już teraz lub w nieodległej przyszłości są wielkimi atutami. Niewątpliwie do takich należy zaliczyć nasycenie cennymi zabytkami (wspomniane zespoły pałacowe, kościoły w Opolu Lub. i Wrzelowcu) co w uzupełnieniu z wyjątkowymi walorami krajobrazowymi może stanowić bogatą ofertę dla turystów. Rozwój turystyki, wskazywany już zarówno w Strategii Rozwoju jak i Lokalnym Programie Rozwoju, to niewątpliwie szansa dla Opola Lub. i okolicy, której powodzenie nabierze istotnego znaczenia po podpisaniu umowy na budowę mostu przez Wisłę w pobliskim Kamieniu i powstaniu dodatkowego połączenia Mazowsze - Lubelszczyzna. Według przewidywań znacząco wzrośnie ruch tranzytowy i związane z tym zainteresowanie miastem i gminą, dlatego też należy dotrzeć z odpowiednią informacją do osób przejeżdżających opolską obwodnicą by zatrzymały się w mieście. Wbrew pozorom dużym atutem może być bliskość Kazimierza, którego walory ściągają licznych turystów. Kazimierz już obecnie jest nasycony turystami i jego chłonność staje się coraz mniejsza. Dlatego też oferując im szereg nowych atrakcji, winno się tam reklamować Opole Lub. ze swoimi atrakcjami. Dodatkowym atutem dla turystów przyjeżdżających do Kazimierza może być winnica w Zagrodach, której właściciele produkują wino nagradzane na krajowych konkursach. Poszukując nowych rozwiązań należy wykorzystać przebiegający przez Opole Lub. fragment Nałęczowskiej Kolei Dojazdowej, która może być istotnym walorem turystycznym. W

tej kwestii wskazane byłoby podjęcie ponadlokalnych inicjatyw, wspólnie z sąsiednimi gminami, przez które prowadzi trasa kolei wąskotorowej.

Wśród słabych stron obecnego stanu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Opoła Lub. należy wskazać strukturę własnościową najcenniejszych obiektów zabytkowych, co utrudnia kompleksowe podejście do rewaloryzacji zespołów. Dla przykładu należy wymienić zespół popijarski posiadający czterech właścicieli, podobnie jak w zespole pałacowo-parkowym w Opolu Lub., natomiast zespół pałacowo-parkowy w Niezdowie ma trzech właścicieli. O ile w zespole niezdowskim jest możliwa współpraca w kwestiach rewaloryzacyjnych, to w zespole opolskim dodatkowym utrudnieniem jest rozbieżność celów poszczególnych użytkowników - szpitala i szkoły. Słabą stroną jest stan historycznego centrum Opoła Lub., które wymaga gruntownej rewaloryzacji. Zachowane tu liczne zabytkowe kamienice, zarówno objęte ochroną w formie wpisu do Gminnej Ewidencji Zabytków jak pozostające poza nią, w większości są mniej lub bardziej zniszczone. Uporządkowania wymagają kwestie reklam w tej części miasta.

Istotnym minusem są możliwości finansowe Gminy, które w latach 2011-2012 przeznaczyło na rewaloryzację zabytków znaczące kwoty, co znacznie uszczupliło budżet i już w roku 2013 nie zaplanowało żadnych wydatków na ten cel. Pewne kwestie zostały przesunięte w czasie np. zgodnie z zapisami w Strategii Rozwoju (poz. 13) na rok 2015 przewidziano kwotę 400000 zł na zabezpieczenie i konserwacja cmentarzy: żydowskiego, prawosławnego i katolickiego. Skromne nakłady jakie w najbliższej przyszłości zostaną przeznaczone na cele związane z ochroną dziedzictwa kulturowego uniemożliwiają podjęcie niezwykle istotnej kwestii jak wyżej wspomniana rewaloryzacja historycznego centrum miasta.

Bliskość Kazimierza może być mocną stroną ale jest także słabą stroną, gdyż inwestorzy i turyści mogą ograniczyć swe zainteresowanie tylko do Kazimierza.

7. Założenia programowe

Generalnie należy stwierdzić, że polityka władz Gminy Opoła Lub. w zakresie opieki nad zabytkami podąża w dobrym kierunku, gdyż mając świadomość znaczącej wartości obiektów zabytkowych znajdujących się na administrowanym terenie, największe nakłady zostały skierowane na najcenniejsze obiekty. Niezwykle ważne jest także kompleksowe podejście do problemów związanych z obiektami zabytkowymi, a wymownym tego przykładem jest trudna kwestia współwłasności założenia parkowego w Niezdowie, wiążąca się z opracowaniem bardzo interesującego projektu rewaloryzacji całego parku, a nie tylko jego samorządowej części. Podobnie należy traktować pomoc finansową jaką miasto udzieliło parafii przy pracach restauracyjnych prowadzonych przy kościele parafialnym w Opolu Lub., który ma szansę stać się magnesem ściągającym turystów.

Jednak przed władzami samorządowymi stoi jeszcze wiele wyzwań mających na celu możliwie jak najlepsze wykorzystanie walorów zabytkowych gminy dla rozwoju turystyki. Tu niezbędnym elementem jest sporządzenie projektu rewaloryzacji historycznego centrum miasta, który uporządkuje chaotyczną tę część miasta.

Budżet Gminy Opoła Lubelskie na rok 2013 zakłada kontynuację dotychczasowych działań związanych z obiektami zabytkowymi, bez podejmowania nowych inwestycji. Dlatego też należy rozważyć kwestię ulg finansowych dla właścicieli obiektów, którzy podejmą się odnowy zabytków znajdujących się w ich posiadaniu.

7.1 Priorytety programu opieki

A/ Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

B/ Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

7.2. Kierunki działań programu opieki

A1/ Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego

B1/ Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne

7.3. Zadania programu opieki

A.1.1.:

- Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy
- Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego)
- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji)
- Walka z samowolami budowlanymi (reagowanie na przebudowy, rozbudowy, wszelkie przekształcenia obiektów znajdujących się w GEZ bez uzgodnień z władzami miasta i urzędem konserwatorskim).
- Ochrona panoram widokowych o wartościach kulturowych

B.1.1:

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów)
- Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych
- Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy
- Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji
- Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy)
- Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych
- Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych poprzemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji
- Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, itp.)
- Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych.

Zadania dodatkowe

1. Aktualizacja informacji o dziedzictwie kulturowym miasta w prowadzonym przez Urząd Mijski portalu internetowym www.opolelubelskie.pl. Stałe poszerzanie zawartości portalu internetowego o informacje na temat historii gminy, wartości zasobów dziedzictwa kulturowego, potrzeb ochrony, tradycji lokalnych. Zadanie mogłoby być realizowane przy współpracy Towarzystwem Przyjaciół Miasta Opola Lubelskiego.

Działania takie wpływają na wzrost zainteresowania dziedzictwem kulturowym, przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności turystycznej miasta poprzez podniesienie rangi informacji turystycznej, podniesienie konkurencyjności dzięki ofercie turystycznej w miejscu zamieszkania, wzbogacania istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe.

2. Realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. "małych ojczyzn" i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej.
3. Współudział w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza oznaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe; dalsze uczestnictwo gminy, placówek szkolnych, bibliotecznych i instytucji kultur w Europejskich Dniach Dziedzictwa.
4. Działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych zasobach dziedzictwa kulturowego.
5. Stała opieka nad pomnikami i miejscami pamięci. Inwentaryzacja miejsc pamięci na terenie miasta, opracowywanie projektów lub koncepcji ich zagospodarowania.
 6. Współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi, muzeami, instytucjami regionalnymi, wojewódzkimi oraz ministerialnymi w promocji dziedzictwa kulturowego gminy.
 7. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy oraz upowszechnianie problematyki ochrony dóbr kultury w mediach, Internecie, prasie, wydawnictwa własne gminy.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Władze samorządowe mają do dyspozycji liczne instrumenty bezpośredniego i pośredniego oddziaływania, w tym zwłaszcza finansowe wspieranie określonych przedsięwzięć, sporządzanie miejscowych planów przestrzennego zagospodarowania miasta, inspirowanie działań niezależnych podmiotów społecznych, gospodarczych i politycznych (np. instytucji biznesowych), stymulowanie powstawania zrzeszeń publiczno-prywatnych, informowanie środowisk, opinii publicznej, władz państwowych itp. o swoich zamiarach i wpływanie na regionalną politykę kulturalną.

Zakłada się, że zadania określone w Programie ochrony zabytków dla Gminy Opole Lubelskie będą realizowane w wyniku podjęcia następujących działań:

A/ współpracy władz miasta z ministerstwem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, z wojewódzkim konserwatorem zabytków, diecezją, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi oraz właścicielami obiektów zabytkowych;

B/ własnych działań władz miasta:

a/ tworzenia prawa miejscowego;

b/ finansowanie instytucji kultury, dotacje, system ulg finansowych, nagrody, zachęty dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz należyte utrzymywanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością lub użytkowanych przez gminę - miasto;

c/ realizacja projektów i programów miejscowych;

d/ inne - działania stymulujące, promocyjne, edukacyjne itp.;

e/ działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” – www.mkidn.gov.pl

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej” – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kultura 2007-2013 – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr 6.4. Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” – www.minrol.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” - www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” – www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym – www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Inne

9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Z uwagi, iż program opieki nad zabytkami jest swoistym zbiorem celów i zadań dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie wyłącznie dla władz terenu, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponuje gmina. Należy zatem przyjąć, że źródłem finansowania zadań wskazanych do realizacji w programie, będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub w zasięgu Gminy Opole Lubelskie, jak również inne źródła (rządowe, prywatne, itp.), tj.:

1. Środki własne budżetowe gminy na realizację zadań własnych (dot. zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków).
2. Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
3. Środki Wojewody Lubelskiego (pozostające w dyspozycji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
4. Dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
5. Środki Unii Europejskiej, głównie zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego lub EFRR.
6. Dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
7. Dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
8. Środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
9. Dochody własne instytucji kultury;
10. Środki Ministra Kultury w ramach programu "Promesa Ministra Kultury";
 11. Środki prywatne;
 12. Dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
 13. Składki i zbiórki publiczne finansowane ze środków ludności;
 14. Inne środki przewidziane prawem.

Tu należy podnieść niezwykle ważną kwestię jaką jest finansowanie prac związanych z remontami i pracami konserwatorskimi obiektów sakralnych, które w znacznym stopniu jest pokrywane ze środków własnych parafii. Prace przy obiektach tego typu można także finansować ze środków budżetu państwa. Istnieje także możliwość wsparcia prac przy zabytkach sakralnych daje Fundusz Kościelny, którego jednym z zasadniczych celów jest dofinansowywanie remontów i konserwacji; obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, w tym podstawowe prace zabezpieczając obiekt.

W przypadku szczególnych projektów można też pozyskać środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Dotyczy to dofinansowania konserwacji zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków oraz dofinansowania publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Obiekty typu cmentarze wojenny mogą być wspierane z funduszy Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie oraz jak to miało miejsce w odniesieniu do cmentarza z I wojny światowej w Darownem z Komitetu Opieki nad Grobami, działającego w ramach Towarzystwa Współpracy Europejskiej w Lublinie.

Aktualizacja programu.

W miarę realizacji zadań i poszczególnych projektów może nastąpić naturalna potrzeba aktualizacji czteroletniego programu ochrony zabytków i opieki nad Zabytkami dla miasta Opole Lub. Przyczyny takich zmian wiązać się mogą z nowymi wymogami formalnymi dotyczącymi programu, dostosowania go do ujawnionych w trakcie realizacji programu nowych zamierzeń właścicieli zabytków lub pojawienia się nowych możliwości prawnych. W związku z tym program może być aktualizowany odrębnie dla poszczególnych zadań, obejmując zmiany w ich zakresie lub może być poszerzany o nowe zadania, wynikające z bieżących potrzeb. Zmiany programu winny być opiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie i zatwierdzane uchwałami Rady Miasta.

